

Suomen eroaminen eurooppalaisesta translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortion (EATRIS-ERIC) jäsenyydestä

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Valtioneuvosto on esittämässä Suomen eroamista eurooppalaisen translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortion (EATRIS ERIC) jäsenyydestä. Suomi liittyi EATRIS ERICin jäseneksi sen perustamisvaiheessa vuonna 2013.

Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti 1.9.2022 suosittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERIC:istä, sillä sen kansallisten toimintojen laatu on useiden arviointien pohjalta todettu heikoksi eikä kansallisella toiminnalla ole ollut selkeää kansallista vastuutahoa.

Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea on sitoutunut vastaamaan Suomen jäsenmaksuista 2023 loppuun. Suomen on ilmoitettava eroamisestaan vuoden 2022 loppuun mennessä, jotta jäsenmaksuvelvoitteita ei synny 2023 jälkeen.

Suomen kanta

Valtioneuvosto katsoo, että kriteerit Suomen jäsenyydelle translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortio EATRIS ERIC:ssä eivät enää täyty, kuten todetaan Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitean antamassa suosituksessa opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Valtioneuvosto on esittämässä, että Suomi eroaa EATRIS ERIC:istä siten, että ero astuu voimaan ja Suomen jäsenyysvelvoitteet EATRIS ERIC:ille lakkaavat vuoden 2023 loppuun.

Pääasiallinen sisältö

Suomen jäsenyydestä ERIC-muotoisissa tutkimusinfrastruktuureissa päättää valtioneuvosto eduskuntaa kuultuaan. Eduskunta osallistuu valmisteluun PL 96 §:n mukaisesti Suomen liittyessä jäseneksi ERIC-muotoiseen tutkimusinfrastruktuuriin ja PL 97 §:n mukaisesti Suomen erotessa jäsenyydestä.

Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitean tehtävänä on antaa toimivaltaiselle ministeriölle suosituksia Suomen jäsenyydestä eurooppalaisessa tai muussa kansainvälisessä tutkimusinfrastruktuurissa.

Suomi on ollut EATRIS ERICin jäsen sen perustamisesta marraskuussa 2013 lähtien. Suomen jäsenmaksusta on vastannut Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea. Jäsenmaksu on ollut vuosittain 85 000-100 000 euroa 2014-2022. Vuosina 2015-2018 toteutettujen rahoitushakujen tulosten pohjalta tutkimusinfrastruktuurikomitea on myös tukenut EATRIS ERICiin liittyviä kansallisia toimintoja yhteensä 1 064 000 eurolla.

Vuosina 2018-2021 Suomen EATRIS ERIC -toimijat ovat hakeneet Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitean rahoitusta ja pääsyä kansalliselle tutkimusinfrastruktuurien tiekartalle. Tutkimusinfrastruktuurikomitea ei ole valinnut EATRIS ERICiä tiekartalle eikä ole myöntänyt rahoitusta kansallisten toimintojen tukemiseksi, sillä hakemukset arvioinut kansainvälinen paneeli on antanut hakemuksille heikot arviot.

Tutkimusinfrastruktuurikomitea käsittelee lisäksi määräajoin, yleensä viiden vuoden välein, sitoutumista kunkin tutkimusinfrastruktuurin jäsenmaksuun. Kokouksessaan 23.5.2022 tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti, ettei se sitoudu vuodesta 2024 alkaen EATRIS ERICin Suomen jäsenmaksuihin. Suomen Akatemian kuultua EATRIS ERICin Suomen toimijoita ja niiden isäntäorganisaatioita tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti 1.9.2022 suositella opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERICistä. Komitea katsoo, että EATRIS ERICin kansallisten toimintojen laatu on useiden arviointien pohjalta todettu heikoksi eikä kansallisella toiminnalla ole ollut selkeää vastuutahoa. Tutkimusinfrastruktuurikomitea katsoo, että Suomen kansainväliselle tutkimusinfrastruktuurijäsenyydelle asetetut laatuvaatimukset eivät täyty EATRIS ERICissä.

Taustaa

Tutkimusinfrastruktuurien edistäminen Euroopassa

Kansainvälinen yhteistyö tutkimusinfrastruktuurien alueella on välttämätöntä, koska suuria ja kalliita tutkimuslaitteistoja voidaan rakentaa ja käyttää vain usean maan yhteistyönä. Lisäksi yhteistyö tarjoaa uusia mahdollisuuksia laajojen aineistojen tai mittaustulosten yhdistämiseen sekä muualla sijaitsevien infrastruktuurien etäkäyttöön. Euroopan laajuisten tutkimusinfrastruktuuritarpeiden arvioimista varten EU:n jäsenmaat ja komissio ovat perustaneet Euroopan tutkimusinfrastruktuurien strategiafoorumin (ESFRI). ESFRI julkaisi ensimmäisen tutkimusinfrastruktuurien suunnitelman eli tiekartan vuonna 2006. Tiekarttaa on päivitetty usean kerran ja nykyisellä vuoden 2021 tiekartalla on 22 hanketta sekä 41 toteuttamisvaiheeseen edennyttä hanketta.

EU:n tutkimuksen puiteohjelmilla on tuettu uusien eurooppalaisten tutkimusinfrastruktuurien suunnittelua sekä olemassa olevien käytön laajentamista ja yhteistyön tiivistämistä. Tällainen tukimuoto sisältyy myös nykyiseen EU:n tutkimuksen ja innovaatioiden Horisontti Eurooppa -ohjelmaan (2021-2027).

EATRIS ERIC tutkimusinfrastruktuurikonsortio

EATRIS ERIC on vuonna 2013 perustettu eurooppalainen translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurikonsortio. Sen tehtävänä on rakentaa, ylläpitää ja kehittää eurooppalaista korkean tason tutkimusinfrastruktuurikokonaisuutta ja tavoitteena tehostaa lääketieteellisen ja biologisen perustutkimuksen tulosten ja keksintöjen kehittämistä kohti uusia terveydenhuollon sovelluksia, mm. diagnostisia menetelmiä, lääkkeitä ja muita hoitoja.

Se tarjoaa myös yhteistyöfoorumin tutkijoiden, lääkäreiden ja teollisuuden väliselle yhteistyölle tutkimustulosten hyödyntämisessä ja innovaatioiden tuottamisessa. Tutkimusinfrastruktuuri rakentuu viidestä osakokonaisuudesta, jotka ovat biomakkerit, pienmolekyylit, rokotteet, solu- ja geeniterapiat sekä radioaktiiviset aineet ja kuvantaminen.

EATRIS ERICin päämaja on sijoitettu Hollantiin. Sen jäsenmaita ovat tällä hetkellä Hollannin ja Suomen lisäksi Bulgaria, Espanja, Italia, Kroatia, Latvia, Luxemburg, Norja, Portugali, Ranska, Ruotsi, Slovenia, ja Tsekin tasavalta ja sen verkosto kattaa yli 140 eurooppalaista tutkimusyksikköä. Tanska ja Viro ovat aiemmin eronneet EATRIS ERICin jäsenyydestä.

Tutkimusinfrastruktuuripolitiikka Suomessa

Eurooppalaiseen kehittämistyöhön liittyen Suomi on kartoittanut omat kansalliset tutkimusinfrastruktuurinsa sekä laatinut tiekartan merkittävistä uusista tutkimusinfrastruktuureista. Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurikomitea on julkaissut Kansallisten tutkimusinfrastruktuurien strategian 2020-2030 sekä Kansallisten tutkimusinfrastruktuurien tiekartan 2021-2024. Tiekartalla on 29 infrastruktuuria. Ensimmäinen tutkimusinfrastruktuurien tiekartta julkistettiin vuonna 2009.

Kansallisen tutkimusinfrastruktuuripolitiikan kehittämiseksi ja tutkimusinfrastruktuureihin liittyvien kustannusten rahoittamiseksi valtion budjettiin lisättiin vuonna 2012 tutkimusinfrastruktuurimomentti (29.40.22), joka on nykyisin osa Suomen Akatemian valtuutta. Suomen Akatemian koskevan lain (2014/482) mukaisesti Akatemian organisaation kuuluu tutkimusinfrastruktuurikomitea. Tutkimusinfrastruktuurikomitean tehtävät ovat 1) seurata ja kehittää kansallista ja kansainvälistä tutkimusinfrastruktuuritoimintaa; 2) tehdä esitys Akatemian hallitukselle tutkimusinfrastruktuurien pitkän aikavälin suunnitelmasta; 3) päättää tutkimusinfrastruktuurihankkeiden valinnasta ja vastata hankkeiden seurannasta sekä 4) huolehtia muista Akatemian hallituksen osoittamista tutkimuksen infrastruktuuritehtävistä.

Tutkimusinfrastruktuurikomitean tehtävänä on myös antaa toimivaltaiselle ministeriölle suosituksia Suomen jäsenyydestä eurooppalaisessa tai muussa kansainvälisessä tutkimusinfrastruktuurissa ja siitä, missä määrin liittymisestä aiheutuvia kuluja voidaan maksaa tutkimusinfrastruktuurikomitean rahoituksella.

Suomi on liittynyt jäseneksi yhteentoista ERIC-muotoiseen tutkimusinfrastruktuuriin (AnaEE, EATRIS, BBMRI, EURO-ARGO, ICOS, CLARIN, ESS, CESSDA, EU-OPENSREEN, INSTRUCT, Euro-Biolmaging) sekä toimii ICOS ERICin ja Euro-Biolmaging ERICin isäntämaana. Lisäksi Suomi on liittymässä perusteilla olevaan INFRAFRONTIER ERICiin ja ACTRIS ERICiin. Suomi ei ole aiemmin eronnut ERIC-muotoisesta tutkimusinfrastruktuurista.

Tutkimusinfrastruktuurikomitea seuraa ja arvioi kansainvälisten jäsenyyksien tuomaa lisäarvoa Suomen TKI-toiminnalle. Seuranta pohjautuu ensisijaisesti rahoitushakemuksiin ja kyselyihin. Tutkimusinfrastruktuurikomitean kansainvälisten tutkimusinfrastruktuurien tunnusmerkit liittyvät niiden laajaan ja monimuotoiseen vaikuttavuuteen, omistajuuteen ja osaamiseen, palveluihin ja käyttäjäkuntaan, digitaalisuuteen ja dataan sekä vastuullisen tieteen käytäntöihin.

Suomen jäsenyys EATRIS ERICssä

Nykyistä tutkimusinfrastruktuurikomiteaa edeltänyt Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurien asiantuntijaryhmä suositti opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen liittymistä EATRIS ERICin jäseneksi. Suomi liittyi EATRIS ERICin jäseneksi sen perustamisvaiheessa vuonna 2013. Valtioneuvosto antoi liittymisestä eduskunnalle U-kirjelmän (U 33/2013 vp). Liittyessään Suomi sitoutui EATRIS ERICin jäseneksi vähintään viideksi vuodeksi. Suomen kansalliseksi koordinoivaksi yksiköksi nimettiin Helsingin yliopiston Suomen Molekyyliä lääketieteen Instituutti (Institute for Molecular Medicine Finland, FIMM). Sitten kansallinen koordinoiva keskus siirtyi Itä-Suomen yliopistolle vuonna 2015. Muita Suomen EATRIS-toimijoita ovat lisäksi Turun yliopisto, Suomen Veripalvelu sekä Tekniikan tutkimuskeskus VTT. Opetus- ja kulttuuriministeriö toimii EATRIS ERICin vastuutahona Suomen valtion puolesta.

Jäsenyyden EATRIS ERICssa katsottiin voivan vahvistaa suomalaisen tutkimuksen laatua ja kansainvälistä vaikuttavuutta, luoda uusia mahdollisuuksia perustutkimustulosten hyödyntämiseen sekä tukea uusien innovaatioiden syntymistä ja tuotannollista toimintaa.

EATRIS ERICin jäsenenä Suomi on sen perussäännön mukaisesti velvoitettu maksamaan vuosittaisen jäsenmaksun sekä ylläpitämään kansallista tutkimusinfrastruktuuria. Vuosina 2014–2022 Suomen EATRIS ERICin jäsenmaksut (85 000–100 000 €/v) on katettu Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurirahoituksella. Vuosina 2015–2018 FIRI-rahoitushaun tulosten pohjalta kansallinen tutkimusinfrastruktuurikomitea on myös tukenut EATRIS ERICin kansallisia toimintoja yhteensä 1 064 000 eurolla. Muilta osin suomalaiset EATRIS-instituutiot ovat vastanneet tutkimusinfrastruktuuriin liittyvistä kustannuksista.

Suomen EATRIS valittiin ensimmäiselle kansalliselle tutkimusinfrastruktuurien tiekartalle vuonna 2009 ja edelleen päivitettyyn tutkimusinfrastruktuurien tiekarttaan 2014–2020. Tiekartan vuonna 2018 valmistuneessa väliarvioinnissa EATRISin osalta todettiin, että tutkimusinfrastruktuurin toiminnassa on lukuisia kehittämiskohteita ja se sijoitettiin väliarvioinnin tulosten perusteella tarkkailtavaksi tutkimusinfrastruktuuriksi, koska sen kansainvälisessä vertaisarvioinnissa todettiin merkittäviä kehittämistarpeita. Näiden kehittämistarpeiden kuntoon saattaminen katsottiin edellytykseksi sille, että tarkkailtavana oleva infrastruktuuri voisi säilyä tiekartalla myös vuoden 2020 jälkeen. Vuosina 2018–2021 EATRIS-Suomi on hakenut myös tutkimusinfrastruktuurirahoitusta. Vuonna 2018 tai 2021 rahoitusta ei myönnetty, koska hakemuksen kansainvälisen vertaisarvioinnin perusteella EATRIS ERICin kansalliset toiminnot eivät kummallakaan hakukerralla täytäneet kansallisille tutkimusinfrastruktuureille asetettuja kriteerejä. Samoista puutteista johtuen EATRIS ERICin kansallisia toimintoja ei valittu tutkimusinfrastruktuurien kansalliselle tiekartalle vuosille 2021–2024.

Keväällä 2022 tutkimusinfrastruktuurikomitea käsitteli sitoutumista EATRIS ERICin jäsenmaksuihin vuosille 2024–2028 komitean tutkimusinfrastruktuurien jäsenmaksuja koskevan toimintamallin mukaisesti. Edellä mainittujen puutteiden vuoksi tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti kokouksessaan 23.5.2022 lopettaa EATRIS ERICin vuosittaisen jäsenmaksun maksamisen vuoden 2023 jälkeen. Tutkimusinfrastruktuurikomitea linjasi, että mikäli vaihtoehtoista rahoittajaa jäsenmaksun kattamiselle ei löytyisi, tulisi tutkimusinfrastruktuurikomitea suosittamaan opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERICsta. Suomen Akademia järjesti kesällä 2022 kaksi keskustelutilaisuutta, joihin osallistuivat EATRIS ERICin kansalliset toimijat ja niiden isäntäorganisaatioiden edustajat sekä opetus- ja kulttuuriministeriö kansallisena vastuutahona. Keskustelujen tavoitteena oli löytää vaihtoehtoinen rahoittaja EATRIS ERICin jäsenmaksulle vuodesta 2024 alkaen.

Suomen Akatemia sai EATRIS ERICin suomalaisilta toimijoilta seitsemän tukikirjettä, joissa sitouduttiin yhteensä 254 000 euron edestä jäsenmaksuihin vuosina 2024-2026. Yksittäisen tukikirjeen taloudellinen sitoumus vaihteli 3000 eurosta 20 000 euroon vuodessa. EATRIS ERICin vuosittainen jäsenmaksu on 85 000 euroa eli kolmen vuoden aikana 255 000 euroa. Kuusi tukikirjeistä oli EATRIS ERICin suomalaisilta isäntäorganisaatioilta ja yksi GeneCellNano -lippulaivahankkeelta.

Tutkimusinfrastruktuurikomitea käsitteli asiaa 1.9.2022 ja päätti suosittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERICistä. Tutkimusinfrastruktuurikomitea perusteli päätöksensä seuraavasti:

”EATRIS ERICn kansallisten toimintojen laatu on useiden arviointien pohjalta todettu heikoksi eikä kansallisella toiminnalla ole ollut selkeää vastuutahoa. Isäntäorganisaatioilta saadut sitoumukset ovat verrattain pieniä ja jäsenmaksun kattamiseksi on tarvittu sitoumuksia kuudesta eri organisaatiosta. Tämä ei vahvista näkemystä selkeästä vastuutahosta. Koska tutkimusinfrastruktuurin toiminta on ollut puutteellista pitkään eikä se ole useista kielteisistä päätöksistä ja palautteista huolimatta parantunut ja koska selkeää vastuutahoa ei ole löytynyt niin voidaan katsoa, että rahoitussitoumuksen lähettäneiden tahojen tahdonilmaisut eivät yksin riitä perusteluksi jäsenyyden jatkumiselle. Tutkimusinfrastruktuurikomitea katsoo, että Suomen kansainväliselle tutkimusinfrastruktuurijäsenyydelle asetetut laatuvaatimukset eivät täyty.”

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Neuvoston asetus (EY/723/2009) eurooppalaiseen tutkimusinfrastruktuurikonsortioon (ERIC) sovellettavasta yhteisön oikeudellisesta kehiksestä

Komission täytäntöönpanopäätös (2013/640/EU) eurooppalaisen translationaalisen lääketieteen tutkimusinfrastruktuurin perustamisesta eurooppalaisena tutkimusinfrastruktuurikonsortiona (EATRIS ERIC)

Käsittely Euroopan parlamentissa

Asiaa ei käsitellä Euroopan parlamentissa.

Kansallinen valmistelu

Kansallinen tutkimusinfrastruktuurikomitea päätti 1.9.2022 suosittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle Suomen eroamista EATRIS ERICistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö lähetti lausuntopyynnön EATRIS ERICin toimintaan osallistuneille suomalaisille tutkimusorganisaatioille (Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Turun yliopisto, Suomen punainen risti, Tekniikan Tutkimuskeskus VTT). Lausuntoaika oli 19.10-1.11.2022. Määräaikaan mennessä lausunnon antoivat Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto ja Turun yliopisto. Helsingin yliopisto lausui pitävänsä tilannetta valitettavana, mutta tutkimusinfrastruktuureiden kansallisessa kokonaisuudessa esityksen perustelut ymmärrettävinä toiminnan kokonaisarvion ja pidempiaikaisen kehittymisen suhteen. Helsingin yliopiston esittämän arvion mukaan merkittäväksi tekijäksi on muodostunut EATRISin kansallisesta toimintamallista johtuneet hankaluudet. Itä-Suomen yliopisto lausui sitoutumisestaan EATRIS ERICin toimintaan ja toivoi Suomen pysymistä konsortion jäsenenä. Lisäksi yliopiston näkemyksen mukaan kansainvälisistä tutkimusinfrastruktuureista eroamisen kriteerejä ja arviointiprosessia tulisi selkiyttää. Turun yliopisto lausui pitävänsä tärkeänä Suomen pysymistä EATRIS ERICin jäsenenä ja toivovansa asian uudelleen harkintaa. Lisäksi Helsingin yliopiston ja Turun yliopiston lausunnoissa

nostettiin esille infrastruktuurin rooli kansainvälisessä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Lausunnoissa ei ilmennyt sellaista uutta tietoa, jota ei olisi ollut käytettävissä kansallisen tutkimusinfrastruktuurikomitean päätöksenteossa.

EU20, tutkimus- ja innovaatiojaoston käsittely 17.11.2022. Yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry korosti sen tärkeyttä, että kansainvälisen tutkimusinfrastruktuurin valtiojäsenyydestä eroamiselle on selkeät kriteerit.

Asiaan ei sisälly käsittelyä Ahvenanmaan maakuntahallituksen kanssa.

Eduskuntakäsittely

U-kirjelmä U 33/2013 vp (Suomen liittyminen EATRIS ERICiin)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

Suomen Akatemia on vastannut Suomen jäsenmaksusta EATRIS-ERICissä, joka on ollut 85 000-100 000 euroa vuodessa.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

-

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Riina Vuorento OKM, riina.vuorento@gov.fi, puh. 029330363
 Petteri Kauppinen OKM, petteri.kauppinen@gov.fi, puh. 0295330147
 Satu Paasilehto OKM, satu.paasilehto@gov.fi, puh. 0295330240

VAHVA-tunnus

EU/563/2022

Liitteet

-

Viite

-